

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний педагогічний університет
імені А. С. Макаренка

Кафедра української мови

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Декан факультету
іноземної та слов'янської
філології

А.М.Коваленко

«30» серпня 2018 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
2.05 СУЧАСНА РИТОРИКА

галузь знань – 01 Освіта / Педагогіка
спеціальність – 014 Середня освіта (Українська мова і література)

освітньо-професійна програма – Середня освіта (Українська мова і література. Англійська мова)

Мова навчання – українська

Погоджено науково-методичною
комісією факультету іноземної та
слов'янської філології
«30» серпня 2018 р.

Голова *Громова*
Громова Н.В., к.пед.н., доцент

Суми – 2018

Розробник: **Герман Вікторія Василівна**, кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української мови

Робоча програма розглянута і схвалена на засіданні кафедри
української мови

Протокол № 2 від «30» серпня 2018 р.

Завідувач кафедри

Семеног О.М., д.пед.н., професор

Рецензент:

Василенко Валентина Анатоліївна – кандидат філологічних наук,
професор кафедри гуманітарних дисциплін Сумської філії Харківського
національного університету внутрішніх справ

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 3	Освітній ступінь: магістр	Обов'язкова	
Загальна кількість годин – 90		Рік підготовки:	
		5-й	5-й
		Семестр	
		1-й	1-й
		Лекції	
		18 год.	4 год.
		Практичні, семінарські	
		18 год.	4 год.
		Консультації	
		4 год.	2 год.
		Самостійна робота	
		50 год.	80 год.
		Вид контролю: залік	

Мета навчальної дисципліни: формування риторичної культуромовної особистості вчителя (викладача) з ефективним мисленням, якісним мовленням та оптимальним спілкуванням.

Завдання навчальної дисципліни: підготувати елітарну риторичну особистість вчителя (викладача), виробивши в студентів високий рівень культури мислення, мовлення та комунікації, виховати свідомого громадянина, патріота, високоморальну людину. Сучасна риторика – важливий складник сучасного освітнього процесу й модернізації навчання, відродження української риторичної традиції, бо охоплює гносеологічний, лінгвокультурологічний, мисленнєвий, естетичний, психологічний, педагогічний та інші аспекти.

Передумови для вивчення дисципліни

«Сучасна риторика» – самостійна дисципліна, яка в навчальному процесі займає дуже важливу позицію переходу від осягнення теоретичних основ риторики до формування професійної риторичної культури вчителя (викладача).

У системі підготовки майбутніх учителів вивчення риторики передбачає засвоєння основ класичної та сучасної педагогічної риторики як мисленнєво-мовленнєвої діяльності, спрямованої на переконання, вплив, досягнення цілей у процесі мовної комунікації, а також на вироблення у студентів умінь і навичок аналізувати й продукувати різні тексти публічних виступів перед різними аудиторіями відповідно до мети, призначення й умов спілкування.

Уміння мислити, говорити, доповідати, переконувати – це першооснова риторичної культури вчителя, вагомий показник його фахової майстерності. Тому технологія викладання риторики має бути побудована відповідно до вимог особистісно зорієнтованого, евристичного, культурологічного, діагностичного підходів до навчання, тобто охоплювати такі змістові компоненти, як засвоєння студентами теоретичних основ академічного красномовства; освоєння найкращих зразків виступів, доповідей, промов

видатних педагогів минулого й сучасності, з'ясування характеристик майстерного виступу (риторичний аналіз); самостійне створення, виголошення й аналіз виступів як власних творчих продуктів; взаємоаналіз творчих продуктів на основі взаєморецензій; використання набутих знань і вмінь у практичній роботі (навчальна й виробнича педагогічні практики, науково-дослідна робота, громадська, культурна діяльність тощо).

Формуванню навичок логічного мислення, переконливому впливу на слухача, ефективному вираженню своїх думок у будь-якому жанрі педагогічного спілкування сприятимуть глибокі зв'язки риторики з навчальними дисциплінами, вивченими студентами протягом навчання в бакалавратурі, – філософією, логікою, психологією, педагогікою, етикою, естетикою, стилістикою, культурою мови та ін.

Результати навчання за дисципліною Програмні компетентності

<p style="text-align: center;">Знання</p> <ul style="list-style-type: none"> - цінність риторики як важливого складника сучасного освітнього процесу й модернізації педагогічного навчання; - теоретичні засади риторики; - історія ораторського мистецтва; - роди й жанри красномовства; - генеза, основні риси, жанри академічного красномовства; - структура педагогічного виступу (лекція, доповідь, повідомлення, огляд, дискусія, промова тощо); - ознаки риторичної культури вчителя/викладача (логічні, психологічні, культуромовні, невербальні та ін. засади виступу); - риторично-виражальні засоби; - ознаки полемічної культури; - критерії оцінювання ораторського виступу. 	<p>ЗК 2 ПК 3 ПРЗ 1 ПРЗ 2 ПРЗ 3 ПРЗ 4 ПРЗ 9</p>	<p style="text-align: center;">Програмні результати навчання визначені ООП</p> <ul style="list-style-type: none"> - сформувані риторичну особистість педагога/викладача з індивідуальним ораторським стилем; - виробити риторичну культуру вчителя/викладача з ефективним мисленням, високоякісним мовленням та комунікативною реалізацією в педагогічному процесі; - мати глибокі знання теоретичних засад академічного красномовства і сучасних технологій їх практичної реалізації в різних жанрах і ситуаціях педагогічної діяльності; - освоїти зразки виступів видатних педагогів минулого й сучасності; - створювати, виголошувати й захищати педагогічні виступи різних жанрів як власні творчі продукти; - виконувати самоаналіз та взаємоаналіз творчих продуктів; - виробити професійну етику: висока моральність, добросовісність, взаємоповага, толерантність, здатність до дискусії й співпраці;
<p style="text-align: center;">Уміння</p> <ul style="list-style-type: none"> - формує індивідуальний образ оратора, власний ораторський стиль (риторичну особистість); - веде розгорнутий монолог з фахової проблематики (лекція, доповідь, повідомлення, огляд, усна анотація чи рецензія, виступ, захист наукових робіт тощо); - веде ефективну дискусію, володіє полемічним мистецтвом, естетичною культурою діалогу та полілогу; - враховує особливості аудиторії під час підготовки до виступу, встановлює й підтримує контакт з аудиторією під час виступу, активізує увагу слухачів; - дотримується послідовності основних етапів підготовки до виступу, застосовуючи знання законів риторики, основних понять і теоретичних засад; - володіє риториною культурою (мислення, мовлення, спілкування, невербальною й зовнішньою); - застосовує виражальні засоби 	<p>ПРУ 4 ПРУ 7 ПРУ 8 ПРУ 9</p>	<ul style="list-style-type: none"> - використовувати набуті знання й уміння в практичній роботі (виробнича практика, науково-дослідна робота, громадська й культурна діяльність).

<p>риторики, - виробляє мовленнєвий артистизм та енергетику мовлення; - оцінює ораторські виступи, здійснює риторичний аналіз текстів різних типів.</p>		
<p>Комунікація - вільна педагогічна комунікація під час навчання/викладання української мови й літератури із фаховим застосуванням різних жанрів академічного красномовства; - ефективна взаємодія в педагогічному колективі</p>	<p>ПРК 2 ПРК 3</p>	

**Критерії оцінювання результатів навчання
(володіння риторичними знаннями – теоретичними засадами
риторики)**

Шкала ЄКТС	Критерії оцінювання навчальних досягнень студента
А	Студент чітко, повно, логічно послідовно і правильно з'ясовує основні питання теорії риторики (визначає завдання курсу, статус риторики, зміст риторичних законів, основні аспекти взаємодії вчителя й учнів, риторичні джерела фольклору, етапи зародження і розвитку риторики, стан розвитку сучасної риторики, основні види і жанри риторики, специфіку жанрів педагогічного мовлення, особливості монологічного і педагогічного мовлення та ін. питання, передбачені програмою для кожного модуля (у лівій колонці): «студент повинен знати»), достатньо і правильно ілюструє (в разі необхідності) прикладами; чітко, повно і правильно тлумачить значення термінів, правильно й доречно використовує їх у своєму мовленні. У цифровому відношенні допускається від 100 до 95% правильних відповідей.
В	Студент в цілому правильно з'ясовує зміст основних теоретичних питань, однак допускає незначні помилки чи неточності; правильно з'ясовує зміст теоретичних питань, однак неповно викладає зміст; в цілому правильно з'ясовує зміст, однак допускає незначні помилки у наведенні прикладів, порушує логіку викладу тощо; в цілому правильно, але неповно чи неточно пояснює значення термінів, допускає незначні помилки у вживанні їх у мовленні. У цифровому відношенні допускається від 96 до 55% обсягу правильних відповідей.
С	Знання студента досить повні, він вільно застосовує вивчений матеріал у стандартних ситуаціях; вміє аналізувати, робити висновки; відповідь повна, логічна, обґрунтована, однак з окремими неточностями; вміє самостійно працювати, може підготувати реферат і побунтувати його положення.
Д	Студент частково правильно висвітлює теоретичні питання, виявляє неглибокі знання; при висвітленні теоретичних питань допускає фактичні й логічні помилки; плутається в датах, критеріях, категорійних ознаках, не дотримується логіки викладу; відповідь

	мало ілюстрована прикладами; у з'ясуванні термінів виявляє неглибокі знання, плутається, допускає фактичні помилки. У цифровому відношенні допускається від 54 до 40% обсягу правильних відповідей.
E	Студент знає більше половини навчального матеріалу, розуміє сутність навчальної дисципліни, може дати визначення понять, категорій (однак з помилками); вміє працювати з підручником, самостійно опрацьовувати частину навчального матеріалу; робить прості розрахунки за алгоритмом, але висновки не логічні, не послідовні
FX	Студент частково правильно висвітлює теоретичні питання, виявляє неглибокі знання; при висвітленні теоретичних питань допускає фактичні й логічні помилки; плутається в датах, критеріях, категорійних ознаках, не дотримується логіки викладу; відповідь мало ілюстрована прикладами; у з'ясуванні термінів виявляє неглибокі знання, плутається, допускає фактичні помилки. У цифровому відношенні допускається від 54 до 40% обсягу правильних відповідей.
F	Студент володіє навчальним матеріалом на рівні засвоєння окремих термінів, фактів без зв'язку між ними: відповідає на запитання, які потребують відповіді „так” чи „ні”.

Критерії оцінювання результатів навчання (рівня сформованості ораторських умінь)

Шкала ЄКТС	Критерії оцінювання навчальних досягнень студента
A	Студент чітко, повно, логічно послідовно і правильно з'ясовує основні питання теорії риторики (визначає завдання курсу, статус риторики, зміст риторичних законів, основні аспекти взаємодії вчителя й учнів, риторичні джерела фольклору, етапи зародження і розвитку риторики, стан розвитку сучасної риторики, основні види і жанри риторики, специфіку жанрів педагогічного мовлення, особливості монологічного і педагогічного мовлення та ін. питання, передбачені програмою для кожного модуля (у лівій колонці): «студент повинен знати»), достатньо і правильно ілюструє (в разі необхідності) прикладами; чітко, повно і правильно тлумачить

	значення термінів, правильно й доречно використовує їх у своєму мовленні. У цифровому відношенні допускається від 100 до 95% правильних відповідей.
В, С	студент допускає незначні тактико-стратегічні прорахунки, мовні й мовленнєві огріхи, помилки в інтонуванні, паузуванні, візуальній взаємодії тощо, але при цьому має контакт з аудиторією, впевнено тримається у процесі спілкування, демонструє результати ефективного спілкування; знаходить правильне рішення у проблемних ситуаціях спілкування; не губиться у складних випадках; не порушує правил культури спілкування і не допускає грубих тактичних помилок.
Д, Е	студент допускає тактичні і стратегічні прорахунки, що позначається на результаті спілкування; недостатньо володіє жанровою специфікою; має нестійкий контакт з аудиторією; часто допускає у мовленні помилки й неточності; у викладі думки бракує логіки й аргументів; допускає помилки у розв'язанні проблемних ситуацій; інколи губиться у складних ситуаціях спілкування; нечітко формулює запитання; висновки й узагальнення неповні й не завжди переконливі; не має стійких навичок аналізу й самоаналізу; недостатньо сформовані навички невербального спілкування тощо.
FX	у переважній кількості ситуацій мовленнєвого спілкування студент виявляє свою безпорадність, нездатність логічно послідовно, правильно й переконливо вибудувати стратегію і тактику; не володіє повною мірою прийомами зацікавлення аудиторії; постійно губиться у складних ситуаціях; не тримає візуальний контакт; рухи, постава, жести і міміка демонструють невпевненість; не вміє чітко формулювати запитання, робити підсумок і узагальнення; допускає грубі композиційні, змістові і мовні помилки у монологічному мовленні тощо
F	Студент володіє навчальним матеріалом на рівні засвоєння окремих термінів, фактів без зв'язку між ними: відповідає на запитання, які потребують відповіді „так” чи „ні”.

Розподіл балів

Поточний контроль										Разом	Сума
РОЗДІЛ 1					РОЗДІЛ 2 і 3						
Т 1.1	Т 1.2	Т 1.3	Т 1.4		Т 2.1	Т 2.2	Т 2.3	Т 2.4.	Т Л 2.5		
Поточний контроль										68	100
5	5	5	5		5	5	5	5	5 18		
Контроль самостійної роботи та ІНДЗ										32	
3	2	4	3		3	3	4	5	5(к/р)		

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
		для екзамену, заліку, курсового проекту (роботи), практики
90 – 100	A	відмінно
82 - 89	B	добре
74 - 81	C	
64 - 73	D	задовільно
60 - 63	E	
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
1 - 34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Засоби діагностики результатів навчання:

- тестування,
- контрольна робота,
- виступи (доповіді, промови на наукових конференціях, під час виховних і профорієнтаційних заходів, організація полеміки й дискусії тощо).

Програма навчальної дисципліни

Інформаційний зміст навчальної дисципліни

Розділ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РИТОРИКИ ВИЩОЇ ШКОЛИ.

РИТОРИЧНА КУЛЬТУРА ВЧИТЕЛЯ (ВИКЛАДАЧА)

Тема 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РИТОРИКИ ВИЩОЇ ШКОЛИ

Тема 1.1. Риторика як лінгвістична наука, теорія ораторського мистецтва, теорія красномовства, мистецтво впливового слова. Риторика як навчальна дисципліна на гуманітарних факультетах. Риторика як систематична і синтетична наука. Зв'язок з іншими науками: філософією, логікою, психологією, культурою мови, лінгвостилістикою, літературознавством, етикою, сценічною майстерністю тощо.

Тема 1.2. Риторична особистість фахівця. Риторика як наука фахового успіху. Мета і завдання сучасної риторики вищої школи. Риторична освіченість. Риторична компетентність. Риторична культура. Риторична особистість.

Тема 1.3. Риторичний ідеал класичної і сучасної риторики.

Тема 1.4. Основні поняття класичної риторики (мистецтва переконувати): логос, етос, пафос, топос. Основні розділи класичної риторики: інвенція, диспозиція, елокуція, елоквенція, меморія, акція.

Тема 1.5. Закони риторики: концептуальний, моделювання аудиторії, стратегічний, тактичний, мовленнєвий, ефективної комунікації, системно-аналітичний.

Тема 2. РИТОРИЧНА КУЛЬТУРА ВЧИТЕЛЯ (ВИКЛАДАЧА).

ЛОГІЧНА КУЛЬТУРА ОРАТОРА

Тема 2.1. Логічні та психологічні засади промови. Вибір системи цінностей – аксіології. Прийоми аргументації. Вмотивована аргументація (факти, дослідження, закони, теорії). Аналогічна аргументація. Прямі та опосередковані аргументи (аргументи до подій, місця, обставин, ситуації, публіки, особи, авторитету, часу, протилежного тощо).

Тема 2.2. Застосування логічних доказів (авторитетні посилання, статистика, приклади). Застосування індукції (рух думки від конкретного до загального) та дедукції (рух думки від загального до конкретного), поєднання індуктивного й дедуктивного методів. Елементи сюжетності, інтрига в побудові виступу.

Тема 2.3. Логічна побудова виступу: закони тотожності, протиріччя, виключеного третього, достатньої підстави. Логічні помилки (підміна тези, недоведена основа доказу, визначення невідомого через інше невідоме, подання визначення через заперечення, «коло» в доказі, неврахування полісемії слова, об'єднання неспіввідносних понять, тавтологія, поспішні висновки та ін.).

Тема 3. ПСИХОЛОГІЧНА КУЛЬТУРА ОРАТОРА

Тема 3.1. Взаємодія оратора і слухачів. Принципи комунікативної співпраці. Психологічна налаштованість аудиторії, її бажання та інтереси. Оцінювання аудиторії (ступінь однорідності, соціально-демографічний склад, освіта, належність до певної професії, вік, стать, настрій). Здатність оратора до емпатії (розуміння психічного стану й почуттів іншої людини).

Тема 3.2. Прийоми збудження уваги слухачів: звертання, співпереживання (інтелектуальне та емоційне), розгляд парадоксальної ситуації, апеляція до інтересів аудиторії, прийом співучасті, звернення до авторитетів чи відомих джерел, гумористичне зауваження, емоційна розрядка, питання до аудиторії, прихований чи відвертий діалог.

Тема 4. НЕВЕРБАЛЬНА КУЛЬТУРА ОРАТОРА

Поняття про невербальну комунікацію. Класифікація невербальних засобів спілкування (кінесика, паралінгвістика, екстралінгвістика, візуальний контакт, проксеміка). Культура жестикуляції, міміки, рухів тіла, пози оратора (кінетика). Енергетика мовлення оратора: темп, гучність, висота й сила голосу, артикуляція, інтонаційна виразність, паузи. Значення візуального контакту в спілкуванні. Дистанція між співрозмовниками, територіальні зони (проксеміка).

Розділ 2. ЖАНРИ АКАДЕМІЧНОГО КРАСНОМОВСТВА ВИЩОЇ ШКОЛИ

Тема 1. ОСНОВНІ РИСИ, ВИДИ Й ЖАНРИ АКАДЕМІЧНОГО КРАСНОМОВСТВА ВИЩОЇ ШКОЛИ. ЛЕКЦІЯ ЯК ОСНОВНИЙ ЖАНР КРАСНОМОВСТВА ВИЩОЇ ШКОЛИ

Тема 1.1. Основні риси академічного красномовства: змістовність, високий рівень науковості, аргументація, бездоганна логічність, доступність викладу, точність мислення, ерудиція, яскравість, емоційність, інформаційність, пізнавальна спрямованість, наочність. **Види академічного красномовства:** власне академічне (наукова доповідь, наукове повідомлення, реферат, огляд, полеміка); красномовство вищої школи (лекція, виступ на семінарському занятті, дискусія); шкільне красномовство (шкільна лекція, розповідь, опис, бесіда). **Жанри академічного красномовства школи:** наукова лекція; наукова доповідь; наукове повідомлення; науковий огляд; промова; усна рецензія; усна анотація; виступ на семінарському занятті; обговорення; бесіда, дискусія, полеміка; захист реферату, курсової, дипломної, магістерської робіт.

Тема 1.2. Лекція як основний жанр красномовства вищої школи

Різновиди лекцій: власне наукові (науково-теоретичні); науково-методичні (навчальні – настановчі, оглядові, спеціального курсу); науково-популярні (лекція-огляд, лекція-показ, лекція-репортаж, лекція-бесіда, лекція-інструктаж, лекція-інформація, лекція-підсумок, лекція-спогад тощо).

Підготовка до лекції. Лекція як дослідження. Вибір теми. Настанова на загальну мету. Новизна, актуальність теми, конфлікт. Урахування інтересів аудиторії. Складання плану (простого, складного, цитатного). Збирання, нагромадження інформаційних матеріалів – виписки, анотації, тези, конспект (**інвенція**). Систематичний та алфавітний каталоги як джерела інформації; бібліографічний опис літератури (повний та скорочений). Обмірковування, структурування, підготовка коментарів, власних думок, пов'язаних із темою (**диспозиція**). Словесне оформлення думки, формулювання вступу, основної частини і висновків, остаточна редакція тексту (**елокуція**). Запам'ятовування тексту, обдумування невербальних засобів впливу на аудиторію, надання лекції індивідуального ораторського стилю (**меморія**). Виголошення лекції (**акція**).

Структура лекції. Вступ (тема, тези). Завдання вступу: викликати інтерес до теми, встановити контакт, підготувати слухачів до сприймання теми, обґрунтувати постановку питання. Основна частина (основний зміст, розгортання висунутих тез). Завдання основної частини: послідовно пояснити висунуті положення, підвищити інтерес до теми, підкреслити значення сказаного, висунути завдання. Висновки (узагальнення, формулювання суті висловленого в лекції, вказівки і побажання щодо подальшого опрацювання теми). Когезія. Ретроспекція. Проспекція.

Тема 2. Промови в академічному красномовстві вищої школи

Промова як жанр академічного красномовства. Історія виникнення й розвитку жанру промови. Античне епідейктичне красномовство: Аристотель і Цицерон. Ф. Прокопович – майстер епідейктичних промов. Види промов у сучасній вищій школі: епідейктичні (похвальні, урочисті); евхаристичні (подячні); вітальні (з певної нагоди); агітаційні та ін.

Основні риси промови: змістовність, логічність, доступність, лаконічність, образність, емоційність тощо. Роль імпровізації у промовах.

Етапи підготовки та структура промови. Роль вступу і висновків у промові оратора. Елокуція промови. Мовні та виражальні засоби. Невербальна культура оратора під час виголошення промови.

Тема 3. Риторична культура наукової доповіді (виступу, повідомлення)

Наукова доповідь (виступ, повідомлення) і стаття: спільне і відмінне. Етапи підготовки наукової доповіді. Риторичні вимоги до виголошення доповіді. Мовні засоби організації доповіді. Невербаліка та психологічний контакт доповідача зі слухачами.

Тема 4. Ораторське мистецтво ведення наукової дискусії і полеміки

Історія виникнення дискусії. Наукова дискусія і полеміка: спільне і відмінне. Етапи підготовки наукової дискусії. Полемічні прийоми. Особливості переконливого полемічного виступу. Основні вимоги до культури наукової дискусії і полеміки. Доказовість і переконливість як основні ознаки дискусії. Мовна організація наукової дискусії і полеміки.

Тема 5. Мистецтво виступу-захисту наукової роботи, усного реферування й рецензування

Етапи підготовки до захисту науково-дослідницької роботи. Структура захисту магістерської роботи. Логічна, психологічна, мовленнєва, невербальна поведінка оратора під час захисту роботи. Прийоми зацікавлення слухачів під час захисту.

Реферування як процес аналітико-синтетичної роботи з науковими джерелами. Структура захисту реферату. Мовні кліше реферування.

Рецензування як критична оцінка наукового джерела. Структура усної рецензії. Мовні кліше рецензії.

Усне анотування як узагальнювальна характеристика наукового джерела. Анотація, реферат-резюме і рецензія: спільне і відмінне.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ОРАТОРСЬКОГО ВИСТУПУ (риторичний аналіз)

1. Науковий рівень виступу.
2. Актуальність обраної теми.
3. Дотримання законів риторики: концептуального, моделювання аудиторії, стратегічного, тактичного, мовленнєвого, ефективної комунікації, системно-аналітичного.
4. Дотримання принципів змістовності, ерудованості, послідовності, аргументованості, несуперечності, доказовості, доступності, наочності.
5. Дотримання композиції виступу.
6. Культура мислення оратора: застосування логічних доказів, індукції, дедукції, елементи сюжетності, інтрига в побудові виступу, гнучкість мислення.
7. Психологічний стан оратора: упевненість-неупевненість, утома-бадьорість, зібраність-розгубленість, зосередженість-розсіяність тощо.
8. Взаємодія оратора і слухачів: уміння утримувати увагу слухачів, використання прийомів актуалізації уваги слухачів, майстерність застосування прийомів емоційної розрядки.
9. Культура мовлення оратора: володіння комунікативними якостями мовлення (логічність, точність, ясність, чистота, виразність, багатство, доречність, доступність, емоційність, естетичність, мовлення); мовленнєвий артистизм; мовленнєві помилки; енергетика мовлення (темп, гучність, висота й сила голосу, артикуляція, інтонаційна виразність, паузи).
10. Невербальна культура оратора: естетичність (доцільність, різноманітність, природність) жестикуляції, міміки, рухів тіла, пози; візуальний контакт з аудиторією.
11. Зовнішня культура оратора: відповідність зовнішнього вигляду ситуації спілкування (одяг, взуття, зачіска, аксесуари, макіяж тощо); щирість і повага до слухачів; культура поведінки.

Структура та обсяг навчальної дисципліни

Назви тем	Кількість годин									
	Денна форма					Заочна форма				
	Усього	у тому числі				Усього	у тому числі			
		лек	пр	кон с.	сп		лек	пр	кон с.	сп
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Аудиторна робота										
Розділ 1: Теоретичні засади риторики вищої школи. Риторична культура вчителя (викладача)										
Тема 1. Теоретичні засади риторики вищої школи	7	3	2		2	9	2	2		5
Тема 2. Риторична культура вчителя (викладача). Логічна культура оратора	4		2		2	6	1			5
Тема 3. Психологічна культура оратора	6	2	2		2	6	1			5
Тема 4. Невербальна культура оратора	6	2	2		2	5				5
Разом за темою 1	23	7	8		8	26	4	2		20
Розділ 2. Жанри академічного красномовства вищої школи										
Тема 1. Академічне красномовство вищої школи: основні риси і жанри. Лекція як основний жанр риторики вищої школи	7	3	2		2	8	1	2		5
Тема 2. Промови в академічному красномовстві вищої школи	8	2	2	2	2	6	1			5
Тема 3. Риторична культура наукової доповіді (виступу, повідомлення).	6	2	2		2	5				5
Тема 4. Ораторське мистецтво ведення наукової дискусії і полеміки.	6	2	2		2	5				5
Тема 5. Мистецтво виступу-захисту наукової	8	2	2		4	5				5

роботи, усного реферування та рецензування										
Консультація	2			2						
Комплексна контрольна робота (дом.)	5				5	5				5
Разом за темою 2	42	11	10	4	17	34	2	2		30
Усього годин	65	18	18	4	25	60	6	4		50
Самостійна робота та ІНДЗ										
Тема 1. Сучасний риторичний ідеал викладача (6 б.)	5				5	10				10
Тема 2. Підготовка тестів на одну із тем практичних занять (6 б.)	5				5	10				10
Тема 3. Розробка тренінгів (5 б.)	5				5	10				10
ІНДЗ: видання колективної монографії магістрантів з проблем сучасної риторики вищої школи (15 б.)	10				10					
Усього годин	90	18	18	4	50	90	6	4		80

Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин (д/з)
1	Теоретичні засади сучасної риторики вищої школи	2/2
2	Риторична культура вчителя (викладача). Логічна культура оратора	2
3	Психологічна культура оратора	2
3	Невербальна культура оратора	2
4	Академічне красномовство вищої школи: основні риси і жанри. Лекція як основний жанр академічного красномовства вищої школи	2/2
5	Промови в академічному красномовстві вищої школи	2
6	Риторична культура наукової доповіді (виступу, повідомлення).	2
7	Ораторське мистецтво ведення наукової дискусії і полеміки.	2
8	Мистецтво виступу-захисту наукової роботи, усного реферування та рецензування	2
	Разом	18/4

--	--	--

МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

1. Конспекти лекцій.
2. Плани практичних занять.
3. Методичні рекомендації до самостійної роботи студентів.
4. Контрольні завдання для проведення проміжного контролю.
5. Навчально-методичні й навчальні посібники автора програми.

Рекомендовані джерела інформації

Основні

1. Абрамович С. Д., Чикарькова М. Ю. Риторика. Київ: Центр навч. л-ри, 2004. 472 с.
2. Александров Д. Н. Риторика. Москва: ЮНИТИ – ДАНА, 2000. 534 с.
3. Антоненко-Давидович Б. Д. Як ми говоримо. Київ: Академія, 1994. 254 с.
4. Апресян Г. З. Ораторское искусство. Москва: Изд-во Моск. ун-та, 1978. 256 с.
5. Волков А. А. Основы риторики. Москва: Академический проект, 2003. 304 с.
6. Волкова Н. П. Професійно-педагогічна комунікація. Київ: Академія, 2006. 256 с.
7. Голуб Н. Б. Риторика. Черкаси: Вид-во ЧНУ, 2003.
8. Голуб Н. Б. Риторика у вищій школі. Черкаси: Брама-Україна, 2008. 400 с.
9. Гурвич С. С. Основы риторики. Київ: Вища шк., 1988. 247 с.
10. Зарецкая Е. Н. Риторика: теория и практика речевой коммуникации. Москва: Дело, 2001. 480 с.
11. Иванова С. Ф. Специфика публичной речи. Москва: Знание, 1978. 127 с.
12. Ключев Е. В. Риторика. Инвенция. Диспозиция. Элокуция. Москва: Приор, 1999. 270 с.
13. Коваленко С. Сучасна риторика. Тернопіль: Мандрівець, 2007. 184 с.
14. Колотілова Н. А. Риторика. Київ: Центр учбової літератури, 2007. 232 с.
15. Кохтев Н. Н. Основы ораторской речи. Москва: Изд-во Моск. ун-та, 1992. 240 с.
16. Куньч З. Риторичний словник. Київ: Рідна мова, 1997. 341 с.
17. Львов М. Р. Риторика. Москва: Изд. Центр «Академия», 1995. 256 с.
18. Львов М. Р. Риторика. Культура речи. Москва: Академия, 2003. 272 с.
19. Мацько Л. І., Мацько О. М. Риторика. Київ: Вища школа, 2006. 311 с.
20. Михальская А. К. Педагогическая риторика: история и теория. Москва: Академия, 1998. 432 с.
21. Михальская А. К. Русский Сократ: лекции по сравнительно-исторической риторике. Москва: Академия, 1996. 192 с.
22. Михневич А. Е. Ораторское искусство лектора. Москва: Знание, 1984. 240 с.
23. Мурашов А. А. Основы педагогической риторики. Москва, 1996.
24. Мурашов А. А. Педагогическая риторика. Москва: Педагогическое общество России, 2001. 480 с.
25. Никольская С. Т. Техника публичной речи: методические рекомендации и упражнения для лекторов. Москва: Знание, 1980. 64 с.
26. Онуфрієнко Г. С. Риторика: навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2008. 592 с.
27. Риторика – учителю / В. Н. Маров, Д. Х. Вагапова, Т. М. Зыбина, Ю. В. Виньков. Москва: Просвещение, 1993. 105 с.
28. Рождественский Ю. В. Теория риторики. Москва: Добросвет, 1999. 482 с.
29. Сагач Г. М. Риторика. Київ: Ін Юре, 2000. 568 с.
30. Сагач Г. М. Золотослів. Київ: Райдуга, 1993. 378 с.

31. Семенов О. Культура наукової української мови: навч. пос. / за ред. Л. І. Мацько. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2008. 252 с.
32. Семенов О. М. Українська культуромовна особистість учителя: теорія і практика: монографія. Глухів: ГДПУ імені О. Довженка, 2008. 298 с.
33. Сербенська О. Культура усного мовлення: практикум: навч. пос. Київ: Центр навчальної літератури, 2004. 216 с.
34. Сопер П. Основы искусства речи. Москва: Агентство «Яхтсмен», 1995. 416 с.
35. Спанатій Л. С. Риторика: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ: Ін Юре, 2008. 144 с.
36. Хоменко І. В. Еристика: підручник. Київ: Центр учбової літератури, 2008. 280 с.
37. Цицерон М. Т. Три трактата об ораторском искусстве. Москва: Наука, 1972. 471 с.
38. Чибісова Н. Г., Тарасова О. І. Риторика. Київ: Центр навчальної літератури, 2003. 228 с.

Допоміжна література

1. Абрамович С. Д. Риторика загальна та судова. Київ: Юрінком Інтер, 2002. 416 с.
2. Бабич Н. Д. Сила мовленого слова. Чернівці, 1996. 218 с.
3. Бацевич Ф. С. Основы коммуникативной лингвистики. Київ: Академія, 2004. 342 с.
4. Голуб Н. Б. Самостійна робота студентів з риторики. Черкаси: Брама – Україна. 2008. 232 с.
5. Глазунов С. В. Основы ораторского искусства та методики проведения занятий. Дніпропетровськ: РВВДНУ, 2001. 144 с.
6. Зязюн І. А. Краса педагогічної дії. Київ, 1997. 302 с.
7. Караванський С. Пошук українського слова, або боротьба за національне «Я». Київ: Академія, 2001. 240 с.
8. Караванський С. Секрети української мови. Київ: Кобза, 1994. 152 с.
9. Нечволод Л. І., Паращич В. В. Риторика: збірник навчальних і контрольних вправ і завдань. Харків: Торсінг, 2004. 176 с.
10. Павлюк Л. С. Риторика, ідеологія, персуазивна комунікація. Львів: ПАІС, 2007. 168 с.
11. Стернин И. А. Практическая риторика. Москва: Академія. 2004. 272 с.
12. Таранов П. С. Искусство риторики. Симферополь, 2001. 576 с.
13. Томан І. Мистецтво говорити. Київ: Політвидав України, 1986. 293 с.
14. Филиппова О. В. Профессиональная речь учителя. Интонация. Москва: Флинта: Наука, 2001. 192 с.
15. Эрнст О. Слово предоставлено вам: практические рекомендации по ведению деловых бесед и переговоров. Москва: Экономика, 1988. 140 с.
16. Яковлева Р. А. Краткий словарь основных понятий и терминов риторики. Пермь, 1995. 86 с.

Науково-методичні праці В. Герман з риторики

1. Василенко В., Герман В. Академічна риторика: навчальний посібник для студентів гуманітарних факультетів вищих навчальних закладів. Суми: ФОП Наталуха А. С., 2011. 276 с.
2. Герман В. Сучасна риторика вищої школи: методичні рекомендації для магістрантів-філологів. Суми: СумДПУ ім. А.С. Макаренка, 2012. 40 с.
3. Герман В. Сучасна риторика вищої школи: програма навчального курсу. Суми: СумДПУ ім. А.С. Макаренка, 2014. 20 с.
4. Герман В. Спецкурс «Академічна риторика» в системі фахової підготовки вчителя-філолога. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2008. № 10. С. 49-59.
5. Герман В. Етичні джерела народного золотослова в сучасному риторичному ідеалі. *Філологічні науки*. Суми: Сум ДПУ ім. А. С. Макаренка, 2011. С. 59-68.

6. Герман В. В. Мовно-риторичні аспекти фольклорного дискурсу: монографія. *Фольклор: мовно-літературні особливості дискурсу*. Суми: СумДПУ ім. А.С. Макаренка, 2012. С. 91-141.
7. Герман В. В. Риторична культура як основа формування риторичної особистості вчителя. *Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія 16. Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики*: зб. наук. праць. Київ: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2013. С. 64-67.
8. Герман В. Роль доповіді у формуванні риторичної культури філолога (з досвіду практичної роботи). *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*: наук. журнал. Суми: Вид-во СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2017. С. 40-50.
9. Герман В. Промова в системі формування риторичної культури майбутнього філолога (з досвіду роботи). *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*: наук. журнал. Суми: Вид-во СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2016. № 1. С. 60-66.
10. Герман В. В. Риторична особистість учителя-філолога. *Filologia, socjologia i kulturoznawstwo. Teoretyczne i praktyczne aspekty rozwoju współczesnej nauki* (30.09.2015 – 01.10.2015). Warszawa Wydawca: Sp. z o.o. «Diamond trading tour», 2015. С. 71-74.
11. Невербальні засоби комунікації як запорука успіху оратора (тези магістрантів слов'янського відділення Інституту філології) / за ред. В. В. Герман, Н. Соларьової. Суми: Вид-во СумДПУ ім. А.С. Макаренка, 2014. 48 с.
12. Риторична особистість: теорія і практика / за ред. В. В. Герман. Суми: Вид-во СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2015. 42 с.
13. Риторика: від теорії до практики (у таблицях і схемах) / за ред. В. В. Герман. Суми: Вид-во СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2017. 70 с.
14. Сучасна риторика вищої школи: зразки жанрів та поради ораторам (риторичний доробок магістрантів слов'янського відділення Інституту філології) / за ред. В. В. Герман, Д. М. Пишної. Суми: Вид-во СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2013. 68 с.
15. У пошуках риторичного ідеалу: практичні здобутки магістрантів факультету іноземної та слов'янської філології / за ред. В. В. Герман. Суми: ФОП Цьома С. П., 2016. 92 с.
16. Герман В. Риторична культура вчителя в академічному просторі: навч. пос. Суми: Вид-во СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2018. 190 с.

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

1. http://pidruchniki.ws/15840720/ritorika/ritorika - kolotilova_na
2. http://pidruchniki.ws/00000000/ritorika/ritorika - matsko_1_i
3. http://pidruchniki.ws/15840720/ritorika/ritorika - oliynik_ob
4. http://mirknig.com/knigi/guman_nauki/1181464585-ritorika.html
5. <http://pravouch.com/page/ritorika/ist/ist-23--idz-ax296--nf-37.html>
6. <http://eidos.ru/>
7. www.atlet1.ru
8. www.school-sector.relarn.ru
9. <http://www.centri-slatoust.ru/index>
10. <http://www.ritorika.info>
11. <http://qenhis.philol.msu.ru>
12. <http://ancientrome.ru>
13. <http://www.omskreg.ru>
14. <http://lib.krasu.ru>
15. <http://www.lib.ua-ru.net>
16. <http://philology.psu.ru>
17. <http://rusland.edu.ru>
18. <http://www.ednu.kiev.ua>
19. <http://ritorika.info>
20. http://www.centri_slatoust.ru

21. <http://qlaqol-online.ru>
22. <http://www.maprual.org>
23. <http://www.pushkin.edu.ru>